DOMĀŠANAS ATTĪSTĪŠANAS UZDEVUMI

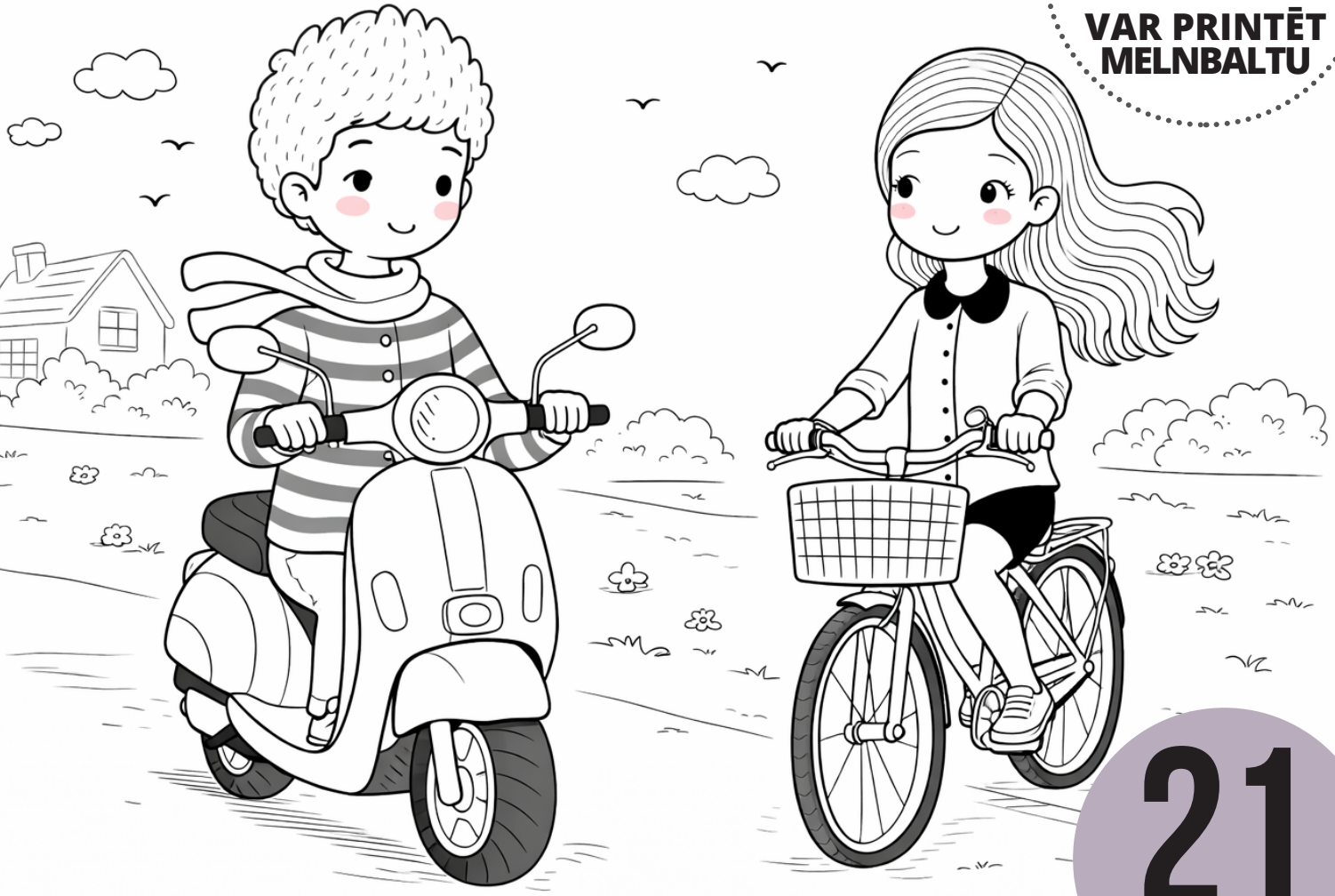
sadarbībā ar

Naudas skola
LATVIJAS BANKA

11-16
gadus veciem skolēniem

Finanšu pratība

VAR PRINTĒT MELNBALTU

21 LPP.

- Rēķināšanas un lasīšanas uzdevumi
- Finanšu pratības uzdevumi
- Teorija par finanšu pratību
- Daudzveidīgi uzdevumi, lai nostiprinātu zināšanas par finanšu pratību

Ilze Dzene

Man ir liels prieks paziņot, ka “Domāšanas attīstīšanas uzdevumi” sadarbībā ar Latvijas Bankas Naudas skolu ir izveidojusi bezmaksas uzdevumu krājumu 11–16 gadus veciem bērniem “Finanšu pratība kopā ar Latvijas Banku”. Lejuplādējiet bez maksas krājumu un risiniet dažādus domāšanas attīstīšanas uzdevumus par finansēm!

Aija Brikše

Latvijas Bankas Finanšu pratības daļas vadītāja

Latvijas Bankas Naudas skola sadarbībā ar “Domāšanas attīstīšanas uzdevumi” ir izveidojusi finanšu pratības krājumu, lai palīdzētu jauniešiem jau no mazotnes iemācīties **droši runāt par naudu un saprast tās lomu ikdienā.** Materiāla galvenais uzdevums ir iemācīt bērniem atšķirt **funkcionālas vajadzības no mirkļa vēlmēm**, tādējādi veicinot pārdomātu tērēšanu.

Krāšana ir mērķtiecīgs process, kurā cilvēks atliek daļu savas naudas, lai nākotnē varētu piepildīt ieceres un sasniegt konkrētus mērķus. Lai tas izdotos, vispirms ir svarīgi skaidri definēt, kam tieši vēlies krāt — piemēram, jaunām austiņām, datorspēlei vai ceļojumam. Plānojot budžetu, noder 50/30/20 princips, kur 20% no ienākumiem tiek novirzīti uzkrājumiem.

Labs palīgs ir arī “sīknaudas detektīva” pieeja — ikdienā atsakoties no liekiem našķiem vai limonādēm, gada laikā var sakrāt pārsteidzoši lielu summu. Tas prasa disciplīnu un spēju pateikt “nē” tūlītējiem kārdinājumiem, lai vēlāk varētu atļauties to, kas patiešām ir svarīgs.

Naudas skola
LATVIJAS BANKA

Sekojiet Instagram
@naudasskola

Tava finanšu pratība sākas šeit
naudasskola.lv

Krājuma idejas autore ***Ilze Dzene***
Makets ***Lāsma Vītola***
Vāka noformējums ***Linda Krūma***
Ilustrāciju autore ***Katrīna Davidenko***
Tekstu autore ***Ieva Kalniņa***

2026

1. Kā plānot mēneša budžetu?

Nauda nekur nepazūd pati no sevis. Šis uzdevums palīdzēs saprast, no kurienes nāk Tava nauda, kam Tu to tērē, vai Tavi izdevumi sakrīt ar Tavām vērtībām.

1. Mani ienākumi (mēnesī)
Aizpildi godīgi! Pat mazas summas skaitās.

Ienākumu avots	Summa (€)
Kabatas nauda	
Dāvanas	
Ikdienas darbiņi	
Cits (kas?)	
KOPĀ:	

2. Mani izdevumi (mēnesī)

Izdevumi	Summa (€)
Ēdiens / uzkodas	
Transports	
Apģērbs / apavi	
Izklaide (kino, spēles u.c.)	
Telefons / aplikācijas	
Hobiji / sports	
Cits (kas?)	
KOPĀ:	

3. Salīdzini!
Mani ienākumi kopā: _____ €
Mani izdevumi kopā: _____ €

- ☐ Šomēnes iztērēju vairāk, nekā nopelnīju. Man pietrūka _____ €
- ☐ Šomēnes iztērēju tieši tik, cik saņēmu.
- ☐ Šomēnes iztērēju mazāk, nekā nopelnīju. Man palika pāri _____ €

4. Kur aiziet mana nauda?
Kuram izdevumu veidam iztērē visvairāk? _____
Vai ir kaut kas, ko varētu samazināt vai netērēt vispār? _____
Par ko man ir vismazāk žēl tērēt naudu un kāpēc? _____

5. Padomā!
Lielākā daļa manas naudas nāk no:
☐ vecākiem ☐ radiem ☐ mana darba ☐ cita avota

Nauda, ko saņem no saviem vecākiem, ir Tavu vecāku izdevumi. Kā Tu justos, ja Tev pašam būtu jānopelna visa šī nauda? _____

2. Kas ir vajadzības un vēlmes?

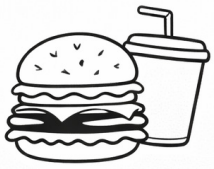

Ne viss, ko mēs gribam, mums patiešām ir vajadzīgs. Šis uzdevums palīdz ieraudzīt atšķirību starp to, bez kā nevar iztikt, un to, bez kā ir neērti, bet iespējams.

Vajadzības – lietās, bez kurām ikdienas dzīve īsti nav iespējama.
(Piemēram: ēdiens, mājoklis, drošība.)

Vēlmes – lietās, kas padara dzīvi patīkamāku, bet bez kurām var iztikt.
(Piemēram: jaunākais telefons, maksas spēles.)

Ar sarkanu apvelc vajadzības un ar zaļu – vēlmes!

Uzkodas ārpus mājas

Telefons

Drēbes

Spēles

Abonementi
(*Spotify, Netflix*, u.c.)

Internets telefonā

Apavi

Pulkstenis

Kosmētika

Sporta kluba abonements

Kafija

Ceļojumi

3. Kādi ir naudas slazdi?

Pārdevēji izmanto dažādus pamudinājumus, lai Tu iegādātos preces un pakalpojumus. Iespējams, ne vienmēr šie pirkumi ir vajadzīgi, bet Tu iekrīti šajos slazdos. Iemācies tos atpazīt un pērc to, kas tiešām vajadzīgs!

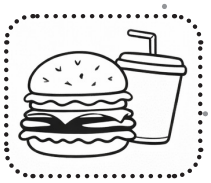
Kas ir naudas slazdi? Savieno ar līnijām!

Impulsīvs pirkums ☐	☐ Pērku, jo visi citi arī pērk
Bailes kaut ko palaist garām ☐	☐ Pērku nedomājot, jo gribu tūlīt
"Akcija" / atlaide ☐	☐ Pērku, jo šķiet, ka ietaupu, lai gan man to nevajag
Influenceru reklāma ☐	☐ Pērku, jo slavenība no *Tik-tok* tā teica

Atpazīsti slazdus situācijās! Izlasi situācijas un atzīmē, kurš slazds te darbojas! ☑

Tu nopērc uzkodu pie kases, lai gan nemaz neesi izsalcis.

- ☐ Impulsīvs pirkums
- ☐ Bailes kaut ko palaist garām
- ☐ Akcija
- ☐ Influenceru reklāma

Tu redzi video spēlē jaunu avatāru, kas pieejams tikai 24 stundas.

- ☐ Impulsīvs pirkums
- ☐ Bailes kaut ko palaist garām
- ☐ Akcija
- ☐ Influenceru reklāma

Veikalā redzi uzrakstu blakuskrekliņam: "-50% tikai šodien". Tu nemaz nebiji plānojis to pirkt.

- ☐ Impulsīvs pirkums
- ☐ Bailes kaut ko palaist garām
- ☐ Akcija
- ☐ Influenceru reklāma

TikTok redzi atpazīstama cilvēka video, kurā viņš saka, ka iegādājies kosmētiku, bez kuras nevar dzīvot.

- ☐ Impulsīvs pirkums
- ☐ Bailes kaut ko palaist garām
- ☐ Akcija
- ☐ Influenceru reklāma

4. Cik patiesībā maksā mans telefons?

Telefons nav tikai ierīce. Tas ir ikgadējs izdevumu komplekts. Šajā uzdevumā Tu noskaidrosi: kādas ir telefona izmaksas, vai **telefons maksā vairāk, nekā Tu domāji.**

1. Telefona ierīce	**Summa (€) mēnesī**	**Summa (€) gadā**
Telefona cena (**€**)		

2. Internets un sakari	**Summa (€) mēnesī**	**Summa (€) gadā**
Mobilais internets / tarifi		
Papildu pakalpojumi		

3. Aplikācijas un abonementi	**Summa (€) mēnesī**	**Summa (€) gadā**
Mūzika (*Spotify, Youtube*)		
Spēles / papildinājumi		
Filmas / seriāli		
Video apmācības (proko.com)		
Mākslīgā intelekta lietotne		
Citi		

4. Papildu izdevumi	**Summa (€) mēnesī**	**Summa (€) gadā**
Vāciņš		
Aizsargstikls		
Remonts		
Lādētājs / austiņas		

Tavas pārdomas

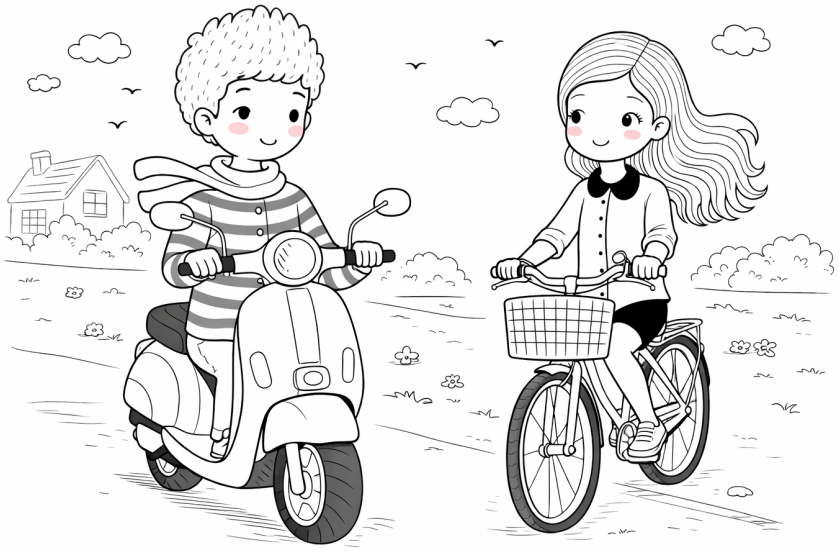
Kuras izmaksas Tevi pārsteidza visvairāk?

Telefons ir:

☐ vajadzība ☐ vēlme ☐ abi

Ko es varētu samazināt nākamajā gadā?

5. Kā sakrāt naudu savam mērķim?

Krāt naudu nenozīmē sev visu aizliegt. Tas nozīmē pateikt "nē" tam, kas Tev nav svarīgs šodien, lai pateiktu "jā" tam, ko Tu ļoti vēlies rīt.

1. Mērķa definēšana. Izvēlies lietu, ko Tu ļoti vēlies (piemēram, jaunas austiņas, datorspēle, skūteris vai ceļojums)!

Mans mērķis: _____

Cik tas maksā? _____ €

2. Stratēģija "Sīknaudas detektīvs"

Bieži vien nauda pazūd nemanot – mazos pirkumos (čipsi, enerģijas dzērieni, lieki našķi).

Iedomājies: ja Tu katru skolas dienu ietaupītu 1,50 €, ko citreiz iztērētu našķos...

Cik Tu sakrātu 1 nedēļā (5 darba dienas)?
_____ €

Cik Tu sakrātu 1 mēnesī (4 nedēļas)?
_____ €

Cik Tu sakrātu pusgadā (6 mēneši)?
_____ €

Vai ar šo summu pietiktu Tavam mērķim?

[JĀ / NĒ]

3. 50/30/20 likums

Lai saplānotu savu budžetu, cilvēki izmanto dažādas pieejas. Var izmantot 50/30/20 likumu. Kā tas strādā? Iedomājies, ka Tu saņem dāvanā vai nopelni 100 €. Sadali tos!

50% (50 €) VAJADZĪBĀM: lietas, bez kurām nevar (transports, skolas pusdienas, telefona rēķins).

30% (30 €) VĒLMĒM: izklaide, kino, gardumi.

20% (20 €) KRĀJKASEI: nauda, kuru Tu netērē, līdz mērķis ir sasniegts.

Jautājums: ja Tavam mērķim vajag 120 €, cik mēnešus Tev būtu jāatliek krājkasē 20 €, lai to sasniegtu? _____

Ieteikums! "Kārdinājuma pauze". Reklāmas ir radītas, lai Tu gribētu tērēt tūlīt. Ievies noteikumu "72 stundu pauze"! Ja ieraugi kaut ko, ko pēkšņi sagribas nopirkt (un kas nav Tavā plānā):

pagaidi 3 dienas (72 stundas)!

ja pēc 3 dienām Tu joprojām par to domā – apsver pirkumu!

ja esi aizmirsis, tad tas nebija vajadzīgs un esi ietaupījis!

6. Kā pelnīt naudu pusaudžu vecumā?

Pārdodot savus darbus – zīmējumus, rokdarbus, rotaslietas, sveces u.c.

Tirgojot lietotas mantas, piemēram, apģērbu, grāmatas vai rotaļlietas.

Nauda nerodas tikai no kabatas naudas. Arī pusaudžu vecumā ir **veidi, kā nopelnīt.**

Strādājot algotu darbu, piemēram, veikalā, birojā, rūpnīcā vai skolā.

Uzkopjot māju, piemēram, kaimiņiem.

Piedaloties dažādos konkursos vai sporta sacensībās ir iespējams laimēt naudu vai balvas.

Palīdzot ar mācībām – piemēram, mācot jaunākus bērnus vai skaidrojot mājasdarbus.

Spēlējot mūzikas instrumentu ielās vai pasākumos.

Cepot un pārdodot ēdienu – kūkas, cepumus, limonādi.

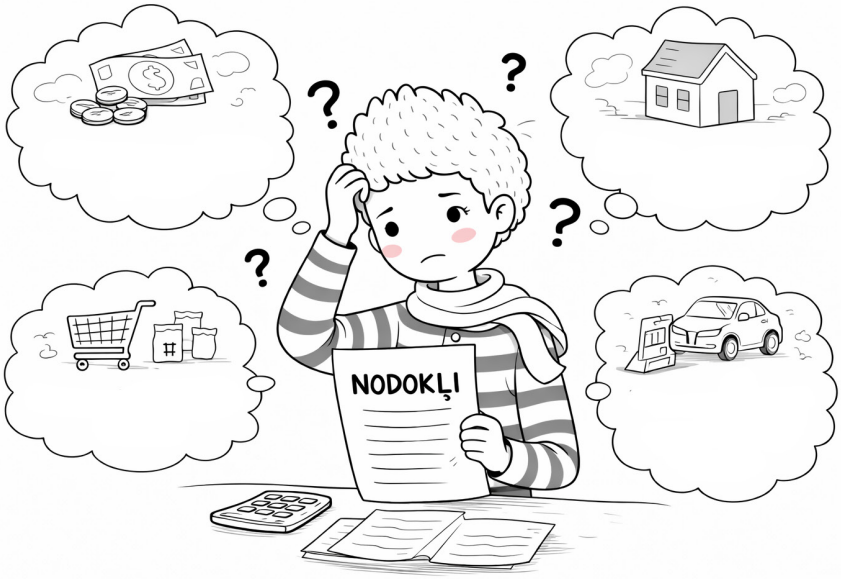
Sniedzot pakalpojumus citiem, piemēram, pļaujot zālienu, mazgājot automašīnas vai pieskatot bērnus.

Lai pelnītu, nav jābūt perfektam — jābūt noderīgam. Kas man būs vajadzīgs, lai sāktu?

- ☐ Laiks
- ☐ Prasmes / apmācība
- ☐ Rīki / dators / telefons
- ☐ Vecāku atļauja
- ☐ Palīdzība no kāda cita

Kurš no šiem variantiem Tevi uzrunā?

7. Darbs un alga – kas paliek pāri?

Daudzi domā, ka **nopelnīt** 1000 € nozīmē **saņemt** 1000 €. Realitātē daļa naudas aiziet nodokļos, lai valsts varētu uzturēt skolas, slimnīcas un ceļus.

Šajā uzdevumā Tu sapratīsi:
- kas ir bruto un neto alga,
- kāpēc pastāv nodokļi,
- cik naudas patiesībā paliek pāri.

1. Termini. Savieno ar līniju pareizos pārus!

BRUTO ALGA	Nauda, ko saņem pēc nodokļu nomaksas.
NETO ALGA	Alga, kas ierakstīta darba līgumā.
NODOKĻI	Obligāts maksājums valstij un pašvaldībām.

2. "Kur palika mana nauda?"

Iedomājies, ka Tu vasarā strādā un Tava alga ir 780 € bruto. Aptuveni 25%* no Tavas algas aizies nodokļos (sociālās iemaksas un ienākuma nodoklis).

Aprēķini: cik eiro Tu automātiski samaksāsi nodokļos šajā piemērā?
(780 * 0,25) = _____ €

Aprēķini: cik eiro Tu reāli saņemsi kontā (neto)? (780 - nodokļi) = _____ €

*Norādītais nodokļa apmērs nav precīzs, realitātē aprēķins ir sarežģītāks. Uzdevuma mērķis ir palīdzēt izprast principu.

3. Patiesība vai mīts? Atzīmē pareizo atbildi ☑

- ☐ Jo lielāka bruto alga, jo vairāk nodokļu jāmaksā.
- ☐ Darba devējs papildus Tavai algai maksā vēl nodokļus valstij.
- ☐ Strādāt "neoficiāli" (nemaksājot nodokļus) ir droši un izdevīgi ilgtermiņā.

8. Parādi - kā tie rodas un kā tikt ārā?

Daudzi parādi sākas ar šādiem vārdiem:
“Aizņemies tikai mazliet!”
“Rīt es atdošu!”
“Nekas slikts nenotiks!”
Bet parāds ir kā smaga mugursoma – jo ilgāk to nēsā, jo grūtāk iet.

1. Izdomā, kas var notikt tālāk!

Es aizņēmos no drauga 2 eiro bulciņai. Nākamajā dienā man naudas nebija. Tagad es

Es nopirku internetā spēli, bet man nebija savas naudas. Es paņēmu mammas karti un viņai nepateicu. Kad mamma to uzzinās

Draugs man aizdeva naudu. Es to neatdodu jau mēnesi un vairs neceļu telefonu. Mūsu draudzība

2. uzdevums par to, kā parāds aug.

Iedomājies, ka Tu aizņemies 10 eiro! Tu apsoli: “Ja es neatdošu rīt, katru nedēļu nāk klāt 1 eiro sods.”

Cik Tev būs jāatdod pēc 1 nedēļas?
_____ eiro.

Cik Tev būs jāatdod pēc 5 nedēļām?
_____ eiro.

Padomā: vai lieta, ko Tu šodien nopirki, tiešām ir tā vērta, lai maksātu tik dārgi?

3. Kā Tu jūties? Ievelc ☑ tur, kur ir Tava sajūta!

	Jūtos labi	Jūtos nedaudz bailīgi	Jūtos ļoti slikti
Man kabatā ir mana nauda.	☐	☐	☐
Man ir parāds, un es ieraugu to cilvēku nākam pretī.	☐	☐	☐
Man jāmelo, kur palika kabatas nauda.	☐	☐	☐

9. Reklāmas triki, kā tie mūs ietekmē

Reklāmas nav nejaušas. Tās ir veidotas tā, **lai Tu nopirktu pēc iespējas vairāk preču un pakalpojumu.** Šajā uzdevumā Tu mācīsies: izanalizēt reklāmu, atpazīt manipulācijas un saprast, kā tās uz Tevi strādā.

Apskati reklāmu. Kurā tā varētu būt redzama?

- ☐ *Instagram*
- ☐ *TikTok*
- ☐ *YouTube*
- ☐ Veikals
- ☐ Citur

Kādas krāsas dominē?

- ☐ Sarkana
- ☐ Dzeltena
- ☐ Melna
- ☐ Zaļa
- ☐ Neitrāla

Vai rodas sajūta, ka jāpērk tieši tagad?

☐ Jā ☐ Nē

Kas notiktu, ja pagaidītu 24 stundas?

Vai, redzot cenu, Tev ir sajūta, ka Tu ietaupīsi, tāpēc jāpērk?

Kas Tevi pamudina pieņemt sasteigtu lēmumu?

- ☐ sajūta, ka ietaupīsi
- ☐ brīdinājums, ka vari nepaspēt

Pirms veic pirkumu, uzdod sev šādus jautājumus!

- ☐ Vai šis pirkums ir plānots?
- ☐ Kāpēc man tas ir nepieciešams šobrīd?
- ☐ Vai šis ir daudzums, kas man nepieciešams un bija plānots?
- ☐ Kas mani mudina šobrīd veikt šo neplānoto pirkumu?

10. Nauda un draugi

Nauda starp draugiem un tuviniekiem var būt jūtīga tēma. Situācijas var būt dažādas, un var rasties sajūta, ka man vajag maksāt par visiem, lai nepazaudētu draugus. **Šis uzdevums palīdzēs saprast: kad ir pieņemami maksāt pašam, kad ir godīgi dalīt izdevumus, kad vari pateikt "nē".**

Nav "vienas pareizās atbildes". Svarīgi ir apzināti izvēlēties.

1. situācija: jūs ar draugiem sēžat kafejnīcā. Rēķins ir 18 €. Ko Tu dari?

- ☐ Maksāju visu pats, jo ierosināju nākt
- ☐ Dalām uz visiem vienādi
- ☐ Maksāju tikai par sevi
- ☐ Saku, ka šoreiz nevaru atļauties

Kāpēc tieši tā?

2. situācija: draugs grib iet uz kino, bet Tev šomēnes ir maz naudas.
Ko Tu dari?

- ☐ Piekrītu un tērēju, lai nebūtu neērti
- ☐ Godīgi pasaku, ka nevaru atļauties
- ☐ Piedāvāju citu, lētāku variantu
- ☐ Atsakos bez paskaidrojumiem

Kādas būs sekas Tavai izvēlei?

3. situācija: draugs lūdz aizdot naudu, sakot: "Atdošu drīz."
Ko Tu dari?

- ☐ Aizdodu bez jautājumiem
- ☐ Aizdodu, bet vienojamies par termiņu
- ☐ Aizdodu tikai daļu
- ☐ Atsaku

Kā Tu justos pēc šī lēmuma?

4. situācija: draugu bariņš grib pasūtīt kaut ko kopā, bet Tev šie izdevumi nebija plānoti, nauda paredzēta citam mērķim.
Ko Tu dari?

- ☐ Piedalos kopējā maksājumā
- ☐ Nepiedalos kopējā maksājumā

Vai Tu justos labi ar šo lēmumu pēc tam?
☐ Jā ☐ Nē

5. situācija: draugi pieņem, ka Tu maksāsi, jo "Tev vienmēr ir nauda".
Kā Tu reaģē?

- ☐ Samaksāju, lai nebūtu konflikta
- ☐ Pasaku, ka dalām uz visiem
- ☐ Pasaku, ka šoreiz nemaksāšu
- ☐ Jokoju, bet skaidri nospraužu robežu

6. situācija. Kā es rīkojos ar naudu, kad esmu kopā ar draugiem. Es parasti:

- ☐ maksāju citu vietā,
- ☐ gribu, lai man izmaksā,
- ☐ dalos godīgi,
- ☐ bieži piekrītu, lai nebūtu neērti,
- ☐ protu pateikt "nē".

Situācija, kurā man visgrūtāk pateikt "nē":

11. Droša un nedroša iepirkšanās internetā

Iepirkšanās internetā ir ērta, bet ne visas tīmekļa vietnes ir drošas. Krāpnieki izmanto steigu, zemas cenas un viltotus piedāvājumus, lai iegūtu naudu vai Tavus personas datus. Šajā uzdevumā Tu iemācīsies: **atšķirt drošu un nedrošu iepirkšanās vietni, atpazīt izplatītākās krāpšanas pazīmes un sevi pasargāt.**

Kā atpazīt drošu iepirkšanās vietni?

- ☑ Vietnes adrese sākas ar **https://**
- ☑ Redzama slēdzenīte pie vietnes adreses
- ☑ Vietnē atrodama pārbaudāma informācija par uzņēmumu (nosaukums, kontakti)
- ☑ Ir piegādes un atgriešanas noteikumi
- ☑ Var norēķināties ar drošām metodēm (karte, internetbanka)
- ☑ Ir atrodamas pircēju atsauksmes

Kā atpazīt nedrošu vietni?

- ☑ Cena ir būtiski zemāka nekā citviet
- ☑ Vietnē ir daudz kļūdu vai dīvains teksts
- ☑ Nav norādīta kontaktinformācija
- ☑ Tiek prasīta personas informācija, kas nav nepieciešama
- ☑ Spiediens pirkt tūlīt (“Tikai 5 minūtes!”)
- ☑ Norēķini tikai ar pārskaitījumu vai kriptovalūtu
- ☑ Nav klientu atsauksmju

12. Naudas mūlis – kāpēc tas ir bīstami?

Dažreiz piedāvājums nopelnīt izklausās vienkārši: “Tev nekas nav jādara – tikai pārsūti naudu. Par to dabūsi 10 €.” Šāda situācija nav nevainīga palīdzība. **Tā Tu kļūsti nozieguma līdzdalībnieku.**

Kas ir naudas mūlis?

Naudas mūlis ir cilvēks, kurš izmanto savu bankas kontu vai karti, lai palīdzētu noziedzniekiem pārskaitīt izkrāptu naudu no viena konta uz otru vai izņemt to skaidrā. Naudas mūlis var nenojaust, ka paveic noziegumu.

Situācija
Jānis saka Ģirtam:
“Mans paziņa Tev kontā ieskaitīs 100 eiro. Tev būs jāpārskaita uz citu bankas kontu 90 eiro. 10 eiro varēsi paturēt sev. Es pamēģināju, tas strādā.”
Ģirts piekrīt.

Kas šeit patiesībā notiek?
Atzīmē, kuri apgalvojumi ir patiesi ☑

- ☐ Kādam ir izkrāpta naudu, kura tiek ieskaitīta Ģirta kontā
- ☐ Ģirts kļūst par naudas mūli
- ☐ Palīdz noziedzniekiem slēpt naudas pēdas
- ☐ Banka redz, ka Ģirta kontā ieskaitīta zagta nauda

Svarīgi: banka un policija redz TAVU kontu, nevis to, kurš iedeva skaidru naudu.

Kāpēc tas ir bīstami?
Atzīmē iespējamās sekas Ģirtam!

- ☐ Banka var bloķēt kontu
- ☐ Var tikt sabojāta kredītvēsture
- ☐ Ģirtam būs krimināltatbildība un sods
- ☐ Vēlāk nevarēs dabūt telefonu uz nomaksu
- ☐ Ģirts ir palīdzējis izkrāpt naudu nevainīgam cilvēkam

Ko Tu darītu šādā situācijā?

- ☐ Piekristu, jo summa ir maza
- ☐ Atteiktos
- ☐ Pajautātu pieaugušajam un brīdinātu draugu par sekām
- ☐ Ziņotu policijai, ka esmu saņēmis šādu piedāvājumu

13. Kāda ir ikdienas našķu cena?

Dažreiz nauda nepazūd lielos pirkumos, bet mazās ikdienas lietās. Viena limonāde, čipsi vai saldējums nešķiet nekas īpašs... līdz brīdim, kad **saskaiti mēnesi un gadu.**

Mans ikdienas kārdinājums ☑
Atzīmē vai ieraksti savu piemēru!
- ☐ Limonāde / kola
- ☐ Čipsi
- ☐ Saldējums
- ☐ Šokolāde
- ☐ Cits: _____

Cena par vienu reizi: _____ €

Aprēķins – viena diena
1 diena = _____ €

Aprēķins – viens mēnesis
1 diena × 30 = _____ € mēnesī
Vai šī summa Tevi pārsteidz? ☐ Jā ☐ Nē

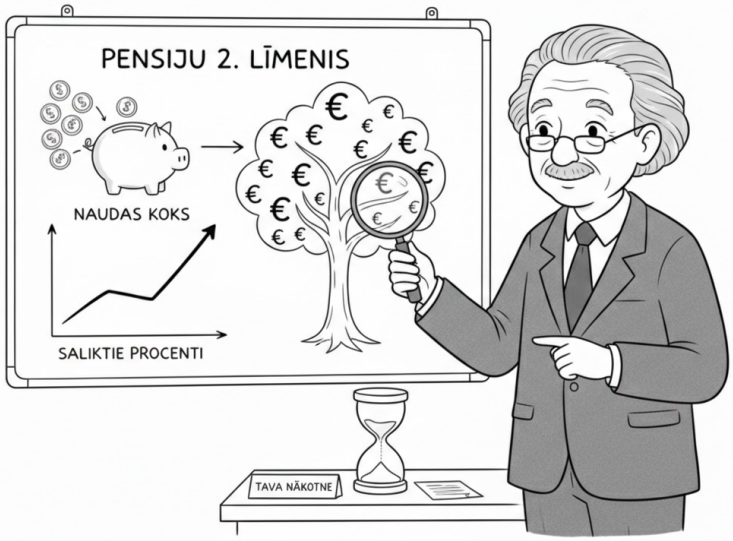
Aprēķins – viens gads
1 diena × 365 = _____ € gadā

Vai es katru dienu pamanītu, ka iztērēju šo summu?
☐ Jā ☐ Nē

Šis tēriņš ir:
- ☐ vajadzība
- ☐ vēlme
- ☐ ieradums

Ko es varētu nopirkt tā vietā?
Par šo summu gadā es varētu:
- ☐ nopirkt telefonu / austiņas
- ☐ aizbraukt ceļojumā
- ☐ sakrāt lielam pirkumam
- ☐ ieguldīt hobijā vai sportā
- ☐ Cits: _____

14. Kas ir pensiju otrais līmenis?

Iedomājies, ka Tu sāc savu pirmo darbu! No algas tiek ieturēti nodokļi, lai valsts varētu maksāt pensijas cilvēkiem, kuri jau ir veci. Bet pensiju otrais līmenis ir īpašs, jo tā ir Tava personīgā nauda, kas tiek krāta un ieguldīta tieši Tavai nākotnei. **Ja Tev ir pensiju 2. līmenis, Tu jau esi kļuvis par investoru!**

No Tavas algas **5% tiek iemaksāti Tavā nākotnes krājkasē.** Šī nauda netiek glabāta kaut kur kastītē. To pārvalda profesionāli pensiju pārvaldnieki, kuru darbs ir audzēt naudu, ieguldot to dažādos uzņēmumos un projektos.

Te sāk darboties saliktie procenti, par kuriem runāsim nākamajā tēmā. Pensiju pārvaldnieki iegulda Tavu naudu uzņēmumos visā pasaulē, piemēram, ***Google, Apple*** **vai** ***Tesla*****.** Ja šim uzņēmumam veicas, pieaug arī Tava nauda.

Kad nauda nopelna procentus, tie tiek pieskaitīti klāt. Nākamajā gadā procenti jau tiek rēķināti no lielākas summas, tāpēc nauda sāk augt arvien ātrāk. **Tā ir kā sniega bumba, kas ripo lejā no kalna un kļūst arvien lielāka. Līdz pensijas vecumam – vairāk nekā 40 gadus – Tu turpini iemaksāt naudu un pelnīt. Tas ir svarīgi, lai pensijas vecumā, Tu varētu sevi nodrošināt.**

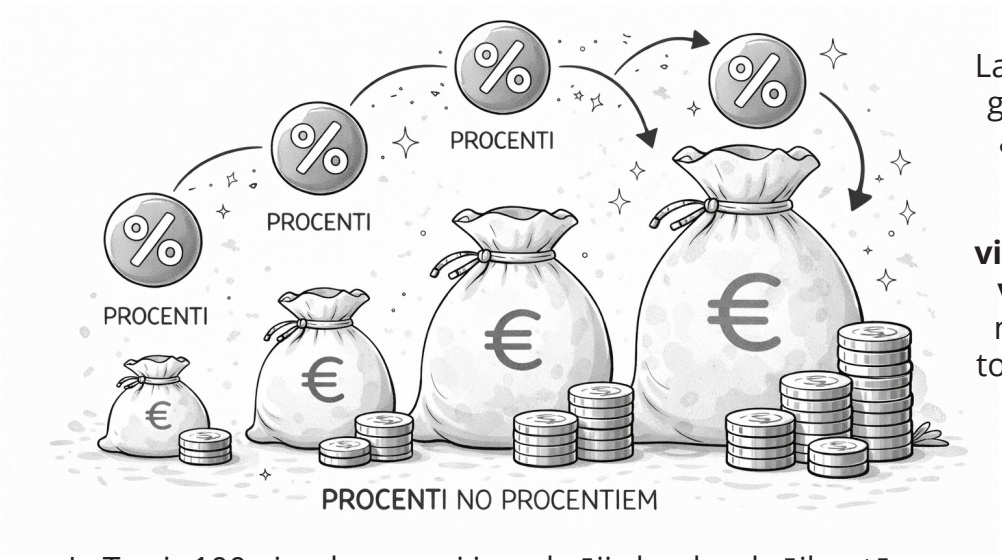
Uzdevums.
Vasaras darba laikā savā pensiju 2. līmenī iemaksā **100 eiro.** Nauda tiek ieguldīta un vidēji ik gadu varētu nopelnīt **7%.** Pēc dotās formulas aprēķini: cik gadu laikā Tava ieguldītā nauda dubultoties, pelnot jaunu naudu ar saliktajiem procentiem?

Formula: $\frac{72}{\text{gada procentu likme}} = \text{ieguldījumu dubultošanās laiks}$

Aprēķini: $\frac{72}{\square} = \square$

15. Kāpēc ir svarīgi sākt ieguldīt agrākā vecumā?

Laiks ietekmē Tavu naudu gan labi, gan slikti. Atkarīgs no tā, cik gudri ar to rīkojies. Inflācijas rezultātā cenas veikalos ik gadu nedaudz pieaug, tāpēc **laika gaitā par vienu un to pašu naudas summu var nopirkt aizvien mazāk.** Lai nauda nezaudētu vērtību, cilvēki to iegulda. Ieguldot laiks ir lielākais palīgs, lai nopelnītu vairāk, jo darbojas saliktie procenti.

Ja Tev ir 100 eiro, kurus esi iemaksājis bankas krājkontā, un gadā nopelni 2%, tad pēc gada Tev būs 102 eiro. Šeit darbojas **vienkārši procenti**. Ja turpināsi gan sākotnēji iemaksāto, gan nopelnīto naudu turēt krājkontā ilgāku laiku, tad sāks darboties **saliktie procenti.** Tu sāksi pelnīt procentus ne tikai no sākuma summas, bet arī no nopelnītās.

Pieņemsim, ka Tev ir **100 €, kurus Tu ieguldi ar garantētu peļņu 10% gadā.**

1. gads. Tu nopelni 10% no 100 €. Tas ir +10 €. Gada beigās Tev ir **110 €**.

2. gads. Nākamajā gadā Tu vairs neieguldi 100 eiro, bet jau 110. Sākotnējo summu 100 + nopelnītos procentus 10. Arī apsolītos 10% nopelni no 110 eiro, un **peļņa būs 11 eiro.**

3. gads. Tagad rēķinām 10% no 121 €. Tas ir 12,10 €. Tev jau ir **133,10 €**.

...

30. gads. Rezultāts pēc 30 gadiem ≈ **1745 €.** Nauda pieaug 17,4 reizes.

Zelta likums: jo agrāk Tu sāc krāt, jo vairāk laika ir "sniega bumbai" augt.
Ja Tu sāksi ieguldīt 18 gados, pat neliela summa līdz brīdim, kad būsi pieaudzis, var izaugt par ievērojamu summu, jo procenti visu laiku pelna no iepriekšējiem procentiem.

Uzdevums. Tev ir dzimšanas diena. Vecāki un draugi Tev uzdāvina kopā 100 eiro. Mamma un tētis Tev piedāvā šo naudu ieguldīt. Ar vecāku palīdzību Tu ieguldi 100 eiro, kuri nākotnē, iespējams, nopelnīs 5% gadā.

Cik Tu ieguldīsi pirmajā gadā? _____

Cik nopelnīsi? _____

Cik Tev būs kopā? _____

Cik Tu ieguldīsi otrajā gadā? _____

Cik nopelnīsi? _____

Cik ieguldīsi trešajā gadā? _____

16. Kā pasargāt savu bankas karti?

Bankas karte izskatās vienkārša, bet uz tās ir informācija, kas ir tikpat svarīga kā atslēga no seifa. **Daudzi krāpšanas gadījumi sākas ar frāzi: "Nekas taču nenotiks, atsūti tikai bildi."** Šajā uzdevumā Tu iemācīsies: saprast, kas uz kartes ir slepens, kā rīkoties spiediena vai "draudzīga lūguma" gadījumā.

1. Savieno ar līniju atbilstošos jēdzienus!

PIN kods	3 ciparu drošības kods
Kartes numurs	16 ciparu garš kartes numurs
CVV kods	Slepens 4 ciparu piekļuves kods kartei
Derīguma termiņš	Mēnesis un gads, līdz kuram karte derīga

2. Ko drīkst un ko nedrīkst teikt citiem? Atzīmē ar ☑, ko drīkst teikt!

- ☐ PIN kods
- ☐ Kartes numurs
- ☐ CVV kods
- ☐ Kartes derīguma termiņš
- ☐ Bankas lietotnes parole

3. Kāpēc tas ir bīstami?
Pabeidz teikumus!
Ja kāds uzzina manu PIN, viņš var _____
Ja kāds iegūst kartes numuru + CVV, viņš var _____

4. Situāciju analīze. Situācija.

Draugs saka: "Man vajag tikai nofotografēt Tavu karti, lai pārbaudītu, kā tā izskatās / lai pasūtītu kaut ko kopā."
Ko Tu dari?

- ☐ Atsūtu bildi – tas taču ir draugs
- ☐ Aizsedzu svarīgos datus
- ☐ Atsaku un saku "nē"
- ☐ Piedāvāju citu risinājumu (kādu?) _____

17. Kas ir SMART-ID, un kāpēc tas ir nopietni?

Smart-ID nav vienkārši aplikācija. Tā ir Tava digitālā identitāte – līdzīga pasei vai parakstam. **Ar Smart-ID var: pieslēgties bankai, parakstīt dokumentus, apstiprināt maksājumus.** Ja kāds iegūst kontroli pār Tavu Smart-ID, viņš var rīkoties Tavā vārdā.

BRĪDINĀJUMS!
Nekad neapstiprini svešu Smart-ID pieprasījumu! Ja Tavā telefonā pēkšņi parādās Smart-ID logs ar PIN koda pieprasījumu, bet Tu pats tajā brīdī neko nedari (neesi bankā vai Latvija.lv), tas nozīmē, ka:

1) krāpnieks ir uzzinājis Tavu personas kodu vai lietotāja numuru un mēģina ieiet Tavā kontā. Viņam trūkst tikai viena lieta – Tavs apstiprinājums.

2) Ievadot PIN1 svešā izsaukumā, Tu:

ļauj svešiniekam redzēt Tavu bankas konta atlikumu;

dod pieeju Taviem privātajiem datiem.

3) Ievadot PIN2 svešā izsaukumā, Tu vari:

apstiprināt naudas pārskaitījumu no sava konta krāpniekam;

paņemt kredītus uz Tava vārda (kuri būs jāatmaksā Tev!);

parakstīt dokumentus vai līgumus, par kuriem Tev nav ne jausmas.

Nospied "ATCELT" (CANCEL): ja neesi pats ierosinājis darbību, vienkārši aizver logu!

1. Kas īsti ir Smart-ID? ☑
Atzīmē patiesos apgalvojumus!

- ☐ Smart-ID ir spēļu vai sociālo tīklu lietotne
- ☐ Smart-ID ir digitāla identitāte
- ☐ Ar Smart-ID var apstiprināt bankas darbības
- ☐ Smart-ID izmanto tikai vecāki cilvēki
- ☐ Smart-ID aizstāj parakstu internetā

2. Situāciju analīze ☑
Tu saņem Smart-ID pieprasījumu, bet pats neko neesi darījis. Ko Tu dari?

- ☐ Apstiprinu – varbūt kļūda
- ☐ Noraidu pieprasījumu
- ☐ Pārbaudu bankas lietotni
- ☐ Ziņoju vecākiem / bankai

18. Droša parole nav 123456

Parole nav formalitāte. Tā ir atslēga Taviem kontiem, naudai, sarakstēm un digitālajai identitātei. Problēma: daudzi izmanto vājas vai vienādas paroles visur. **Tas nozīmē – ja uzlauž vienu vietu, pārējās krīt kā domino kauliņi.**

1. Kas ir slikta parole? ☑
Atzīmē visas paroles, kas ir nedrošas!
- ☐ 123456
- ☐ password
- ☐ qwerty
- ☐ mansvards123
- ☐ 0000
- ☐ dzimsanasdiena

Kāpēc šīs paroles ir sliktas?_____

2. Kā izskatās laba parole? ☑
Atzīmē pareizās pazīmes!
- ☐ Pietiekami gara (vismaz 12 simboli)
- ☐ Satur burtus, ciparus un simbolus
- ☐ Nav saistīta ar manu vārdu vai dzimšanas dienu
- ☐ Atšķirīga katram svarīgam kontam
- ☐ Laba parole nav viegli uzminama, bet ir izdomājama Tev pašam.

3. Uzlabo vājās paroles, pieliekot klāt simbolus!
123456 _____
mansvards123 _____
dzimsanasdiena_____

4. Izveido drošu paroli ☑
Izmanto principu:
<u>Vārdi + cipari + simboli + lielie un mazie burti = drošība</u>

Piemērs:
SauleLec!2026
- ☐ Mans drošās paroles piemērs:_____

5. Viena parole visur? ☑
Atbildi godīgi!
Ja es izmantoju vienu paroli visur, kas var notikt?
- ☐ Uzlaužot vienu kontu, ir iegūta pieeja citiem kontiem
- ☐ Naudas zaudējums
- ☐ Identitātes zādzība

6. Diskusija ☑
Atbildi un pārrunā!
Cik bieži, Tavuprāt, vajadzētu mainīt paroles?
Kad parole noteikti jāmaina?
- ☐ Ja ir aizdomas par uzlaušanu
- ☐ Ja parole kļuvusi zināma citiem
- ☐ Ja ilgi nav mainīta
- ☐ Ja izmantoju to vairākās vietās

19. Ģimenes budžets - kur paliek nauda?

Ģimenes budžets ir kā komandas spēle. Ja viens spēlētājs iztērē visu naudu savām vēlmēm, visa komanda var palikt bez naudas savām vēlmēm un vajadzībām.

1. Neredzamie tēriņi. Vai Tu zini, cik maksā "dzīvošana"? Mēģini uzminēt un ierakstīt aptuvenas cenas!

Cik maksā viena pilna automašīnas bāka? _____ €
Cik mēnesī vidēji izmaksā elektrība Tavā mājoklī? _____ €
Cik maksā viena iepirkšanās reize pārtikas veikalā visai ģimenei uz nedēļu? _____ €
Cik maksā apkure (ziemas mēnesī)? _____ €

2. Prioritātes. Iedomājies, ka ģimenes ienākumi šomēnes ir samazinājušies par 200 €. Tev ir jāizvēlas, kurus tēriņus neveikt. Atzīmē 3 lietas, no kurām Tu atteiktos pirmajām ☑

- ☐ Interneta ātruma samazināšana
- ☐ Jaunu apģērbu pirkšana prieka pēc
- ☐ Gatavu ēdienu pasūtīšana (*Bolt Food / Wolt*)
- ☐ Došanās uz kino
- ☐ Premium abonementi (*Spotify, YouTube, Netflix*)

Kāpēc Tu izvēlējies tieši šīs lietas? _____

3. "Gudrais grozs". Tev ir iedoti 30 €, lai nopirktu vakariņas 4 cilvēkiem. Izveido savu iepirkumu sarakstu un mēģini iekļauties summā!

Galvenais produkts (gaļa/zivs/pupiņas): _____ €
Piedevas (rīsi/makaroni/kartupeļi): _____ €
Dārzeņi/salāti: _____ €
Dzēriens: _____ €
Kāds deserts: _____ €
KOPĀ: _____ €

4. Uzkrājumu "drošības spilvens"

Eksperti saka, ka katrai ģimenei vajag "drošības spilvenu" – naudu, kas nolikta malā neparedzētiem gadījumiem (ja saplīst auto, ledusskapis vai kāds saslimst).

Ja ģimene katru mēnesi noliek malā 50 €, cik liels būs "spilvens" pēc gada?
_____ €

Ja pēkšņi saplīst Tavs skolas dators un jauns maksā 650 €, vai ar šo uzkrājumu pietiks? [JĀ / NĒ]